

РЕЦЕНЗІЯ-ВІДГУК

**на освітньо-наукову програму підготовки здобувачів
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
- докторів філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право**

Підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – докторів філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право в умовах демократичного суспільства обумовлена об'єктивною потребою формування конкурентно-спроможного кадрового базису для фахової науково-дослідної, нормотворчої та правозастосовної діяльності, інтеграції його у європейський та міжнародний фаховий освітній та науковий простори, юридичну практику, що визначає мету, змістовне наповнення як освітньо-наукової програми, так і навчального процесу.

Рецензована освітньо-наукова програма передбачає надання здобувачам теоретичних знань та практичних компетентностей, достатніх для продукування нових концептуальних ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та інноваційно-дослідницької діяльності, оволодіння методологією наукової та методикою педагогічної діяльності, проведення авторського наукового дослідження, результати якого відрізняються новизною, теоретичним та практичним значенням. Запорізький національний університет має у своєму арсеналі досвід, потужний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу для успішної реалізації освітньо-наукової програми, в тому числі й із урахуванням загальнодержавних та регіональних замовлень та потреб стейкхолдерів, які враховувалися при розробці освітньо-наукової програми.

Враховуючи програмні результати, освітньо-наукова програма побудована із охопленням програмних компетентностей, які розподілені на загальні та фахові й можуть бути використані у подальшій фаховій діяльності випускників.

Навчальний план повністю відповідає завданням освітньо-наукової програми. Послідовність вивчення дисциплін, перелік, обсяг нормативних та

вибіркових дисциплін відповідають структурно-логічній схемі підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право. Тим самим дана програма покликана сприяти забезпеченню відповідності програмних результатів навчання запитам потенційних роботодавців (стейкхолдерів).

Доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
конституційного права та місцевого самоврядування
Інституту держави і права
ім. В. М. Корещього НАН України

Батанов **О. В. Батанов**
Батанов
Підпис *Батанов*
ПОСВІДЧУЮ
Вчений секретар Інституту
держави і права
ім. В. М. Корещього НАН України
29 03 2021

РЕЦЕНЗІЯ
на освітньо-наукову програму «Право»
зі спеціальності 081 «Право»

Запропонована для рецензування освітньо-наукова програма зі спеціальності «Право» розроблена на юридичному факультеті Запорізького національного університету. Склад проєктної групи представлений науково-педагогічними працівниками, які є визнаними фахівцями у сфері права, здатними здійснювати якісну підготовку докторів філософії. До розробки також залучалися випускники програм попередніх років, а також досвідчені експерти-практики у галузі права.

Аналіз представленої освітньо-наукової програми свідчить про її відповідність положенням ч. 6 ст.5, ст. 9-1 Закону України «Про вищу освіту». Так, зокрема, у освітньо-науковій програмі наведено перелік освітніх компонентів, їх логічну послідовність, вимоги до рівня осіб, які можуть розпочинати навчання за цією програмою, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання програми, очікувані програмні результати навчання, якими має оволодіти здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

Передбачений програмою комплекс освітніх компонентів заслуговує схвальної оцінки. Кожна із запропонованих дисциплін має безпосередній зв'язок із спеціальністю «Право», сучасними проблемами юридичної науки, є потрібною для високоякісної підготовки фахівців, спроможних продукувати нові ідеї та розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної правничої та науково-дослідної діяльності. Запропонована послідовність викладання освітніх компонентів є цілком логічною.

Разом з тим, на нашу думку, розробникам освітньо-наукової програми «Право» бажано було б істотно розширити перелік вибіркових дисциплін саме із акцентом уваги на пропозицій та запитів регіональних стейкхолдерів, які вже працевлаштували випускників програм попередніх років та мають спроможність зробити це на майбутнє.

Реалізації освітньо-наукової програми «Право» спирається на достатнє ресурсне забезпечення. Так, науково-педагогічні працівники Запорізького національного університету, які задіяні у реалізації програми, мають наукові ступені та вчені звання, є активними дослідниками проблем права, активно залучені до виконання наукових досліджень, в т.ч. й із залученням іноземних партнерів. Активною є співпраця науково-педагогічних працівників із структурними підрозділами Національної академії правових наук України, в тому числі й із урахуванням ресурсного забезпечення Навчально-наукової лабораторії дослідження проблем службового права НАПрН України та Навчально-наукового центру спортивного права Науково-дослідного інституту приватного права та підприємництва імені Ф. Бурчака НАПрН України. В наявності «критична» маса науковців, які можуть здійснювати наукове керівництво та рецензування результати наукових досліджень здобувачів. Університет має необхідну матеріальну базу, інформаційні та навчально-методичні ресурси, створені відповідні умови для забезпечення академічної мобільності здобувачів, в наявності є сформована практика такої, а також тісними є зв'язки із іноземними партнерами, наявними є результати такої співпраці.

Варто підкреслити, що заявлені програмні результати навчання чітко корелюються із загальними та спеціальними компетентностями, які набуваються здобувачами за цією програмою. Отримання зазначених компетентностей є корисним у подальшій професійній діяльності випускників освітньо-наукової програми «Право», надає можливість бути конкурентоспроможним на ринку праці та якісно виконувати трудові функції у багатьох сферах, де існує потреба у висококваліфікованих фахівцях у сфері права.

Зазначене дає підстави вважати, що рецензована освітньо-наукова програма «Право» відповідає вимогам освітнього законодавства, сучасним

тенденціям розвитку ринку і спеціальності, дозволяє здійснювати якісну підготовку докторів філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік)
Національної академії правових наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
перший проректор
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

Ю.П. Битяк

24.03.2021

РЕЦЕНЗІЯ-ВІДГУК
на освітньо-наукову програму
підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 Право

Належна підготовка здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право на теперішній час є надзвичайно важливим завданням для країни в умовах проведення кардинальних реформаційних державотворчих та правотворчих процесів. Якісна освітньо-наукова програма має забезпечувати формування у здобувачів вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері права із глибоким розумінням природи, завдання і змісту його основних правових інститутів, а також меж правового регулювання різних суспільних відносин в умовах комплексності та невизначеності. Окрім того, не менш важливим є набуття здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти універсальних компетентностей, серед яких «базовими» є: вміння вчитися, опрацьовувати різноманітну інформацію, швидко опановувати нові технології, бути здатними до критичного мислення та креативного підходу до розв'язання завдань. Запорізький національний університет має необхідний досвід, потужний кадровий потенціал (достатньою є «критична маса» дослідників як зі спеціальності 081 Право, так й з інших спеціальностей для формування «якісного» дослідника) та відповідну інформаційну, матеріально-технічну базу для успішного досягнення зазначених цілей.

Освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 Право за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти розроблена відповідно із урахуванням стандартів вищої освіти та внутрішніх нормативних документів ЗВО, рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також із урахуванням позитивного досвіду виконання відповідного різновиду діяльності як вітчизняних, так і зарубіжних закладів вищої освіти. Тривала тісна співпраця із національними та зарубіжними закладами вищої освіти, науковими установами дозволила сфокусувати в ОНП елементи її унікальності, регіонального та фахового спрямування, логічної побудови структури та кореляції мети, завдань та програмних результатів навчання, вмілого використання ресурсного забезпечення як Запорізького національного університету, так і його постійних партнерів. Дотичними до цього є й національні та регіональні стейкхолдери ОНП, серед яких є й центральні та місцеві органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні підприємства, установи, організації

тощо. Відповідно до чинних вимог, інформація щодо освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 081 Право розміщена на офіційному веб-сайті Запорізького національного університету, що забезпечує її доступність для ознайомлення та подання пропозицій щодо зовнішнього та внутрішнього обговорення та рецензування з метою вдосконалення.

Освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 Право за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти містить обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; перелік компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; форм атестації здобувачів вищої освіти; вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; перелік нормативних документів на яких базується освітня програма з підготовки здобувачів у галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право».

Рецензована освітньо-наукова програма є логічною, профіль включає в себе: загальну інформацію, мету, характеристику освітньої програми, придатність випускників до подальшого працевлаштування та подальшого навчання, викладання та оцінювання, програмні компетентності та програмні результати навчання, академічну мобільність, ресурсне забезпечення реалізації програми та інші обов'язкові елементи. Програмні компетентності корелюються із програмними результатами навчання й у повному обсязі задовольняють запити роботодавців в повному обсязі.

Освітньо-наукова програма надає можливість для реалізації права здобувачів вищої освіти на вільний вибір навчальних дисциплін, тим самим створюючи передумови для формування ними індивідуальної навчальної траєкторії. При цьому перелік запропонованих дисциплін вільного вибору є достатнім для того, щоб корелювати навчальну складову ОНП із пріоритетами наукових досліджень здобувачів. Перелік відповідних дисциплін є доволі змістовним, полі форматним, що охоплює як загальнотеоретичні фахові дисципліни, так і вузькоспеціалізовані, орієнтовані безпосередньо на конкретного здобувача дисципліни, тим самим сприяючи його навчанню через дослідження, формування його як фахового дослідника із реальною можливістю для його реалізації як на регіональному рівні, так і у загальнодержавному та інтеграційному державотворчому та правотворчому процесі, науковій спільноті.

В той же час доцільним вбачається посилення уваги розробників програми, гаранта та групи забезпечення реалізації відповідної програми до урахування, поряд із посиленням акцентом на позитивні практики вітчизняних наукових та освітянських фахових шкіл, й досвіду зарубіжних (насамперед, новаційних) правничих шкіл, що є цілком можливим і доцільним в умовах

діджиталізації всіх суспільних процесів, створення передумов для безперешкодної інтеграції здобувачів і випускників відповідної програми

Втім, незважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 Право за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти відповідає нормативним вимогам, сучасним суспільним запитам і може бути рекомендована до впровадження в освітній процес підготовки фахівців у галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право» денної та заочної форм навчання Запорізького національного університету.

доктор юридичних наук,
керівник Апарату
Офісу Президента України

Олексій ДНІПРОВ

Підпис	<i>Дніпрова О.</i>
ЗАСВІДЧУЄТЬСЯ	
Керівник Департаменту управління персоналом	
<i>Морозова І.І.</i>	
26	03 2021 р.

РЕЦЕНЗІЯ - ВІДГУК
на освітньо-наукову програму «Право»
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право»

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на період 2021-2031 р.р. передбачає, що в освітніх (освітньо-наукових) програмах по підготовці здобувачів вищої освіти всіх (в т.ч. й освітньо-наукового) рівнів, найбільш актуальним є набуття універсальних компетентностей, а саме: вміння вчитися, опрацьовувати інформацію, швидко опановувати нові технології, бути здатним до критичного мислення та креативного підходу до завдань. Сучасний розвиток та кардинальні зміни, які відбуваються у суспільстві, технологіях, знаннях, вимагатимуть у майбутньому від фахівців здатності до пристосування, опанування нових навичок, креативності та вміння концентруватися, управляти власними емоціями, підтримувати розумову та фізичну працездатність, планувати навантаження, а тому підготовка докторів філософії із спеціальності 081 «Право» у галузі знань 08 «Право» залежить від якісної змістовної розробки та належного забезпечення науково-методологічного, організаційного і методичного рівнів підготовки освітньо-наукової програми.

Представлена на рецензію освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 «Право» Запорізького національного університету розроблена із урахуванням стандартів вищої освіти та внутрішніх нормативних документів ЗВО. Відповідно до чинних вимог, інформація щодо освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти розміщена на офіційному веб-сайті Запорізького національного університету.

Освітньо-наукова програма включає безпосередньо у себе: загальні компетентності, форми і терміни навчання, характеристика освітньо-наукової програми, придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання, викладання та оцінювання, загальні професійні компетентності, програмні результати навчання, академічну мобільність, ресурсне забезпечення реалізації програми та інші обов'язкові елементи.

Розподіл компетентностей в ОНП на загальну, наукову, практичну та вибірково складові відповідає сучасним вимогам до освітніх програм і формує наукову та практичну основу для підготовки здобувачів третього освітньо-наукового рівня, а також сприяє формуванню висококваліфікованого фахівця в галузі права. Програмні компетентності корелюються із програмними результатами навчання й у повному обсязі задовольняють запити роботодавців в повному обсязі.

Відповідно до положень Закону України «Про вищу освіту» програма надає можливість на реалізацію права здобувачів вищої освіти на вільний вибір

навчальних дисциплін, які можна вибрати для створення індивідуальної освітньої траєкторії.

Позитивною складовою, рецензованої освітньо-наукової програми є перелік дисциплін у Циклі із оволодіння глибокими знаннями зі спеціальності, які є сучасними, актуальними для міжнародної мобільності здобувачів вищої освіти. Вивчення зазначених дисциплін сприяє формуванню навичок системного мислення, міжгалузевої комунікації, мультикультурності та кращого володіння декількома мовами, здатності до екологічності мислення, мультифункціональності. Міждисциплінарна спрямованість надає змогу фахівцям всебічно, цілісно та більш глибоко дослідити об'єкт та можливість розвинути навички критичного мислення.

Разом із тим доцільним вбачається врахувати при викладанні дисциплін, зорієнтованих на поглиблення мовленевих компетентностей здобувачів останніх результатів розробки модельних програм правничого наукового письма, в т.ч. й англійською та українською мовами, а також з правничого аналізу, презентовані експертними групами за підсумками роботи у рамках програм USAID.

Структура рецензованої освітньо-наукової програми є логічною та послідовною, що слідує із загально-наукових та фахових компетентностей. Цикл загальної підготовки є фундаментальним та комплексним, що дає змогу здобувачам третього освітньо-наукового рівня вищої освіти отримувати якісну підготовку та формувати в майбутніх докторів філософії фаховий та науково-освітній потенціал особистісного розвитку з орієнтацією на найвищі досягнення та практики, а також інтегрувати у світовий освітній та дослідницький простір.

На підставі вищевикладеного, рецензована освітньо-наукова програма «Право» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» відповідає усім основним вимогам, які висуваються до таких програм і може бути рекомендована для використання для підготовки здобувачів на базі Запорізького національного університету.

**Віце-президент
Запорізької торгово-промислової палати,
кандидат юридичних наук**

А.В. Куц

« 29 » березня 2021 року

РЕЦЕНЗІЯ
на освітньо-наукову програму «Право»
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 «Право», за якою здійснюється підготовка
здобувачів у Запорізькому національному університеті

Рецензована освітньо-наукова програма підготовлена науково-педагогічним складом Запорізького національного університету, із активним залученням роботодавців, здобувачів відповідного рівня вищої освіти, а також випускників.. Зміст програми засвідчує глибоке та всебічне розуміння її розробниками сучасних загальнодержавних та регіональних потреб ринку праці, а також тенденцій розвитку юридичної науки, врахування позитивного досвіду інших закладів вищої освіти щодо аналогічних освітньо-наукових програм зі спеціальності 081 «Право».

Мета освітньо-наукової програми «Право» повністю відповідає місії та стратегії Запорізького національного університету, а її досягнення дозволяє істотно підвищити конкурентоспроможність випускників відповідної програми на ринку праці. Зокрема, вже сьогодні випускники освітньо-наукової програми «Право» є затребуваними для працевлаштування у закладах вищої освіти, в т.ч. й у Запорізькому національному університеті, наукових установах, що проводять дослідження у сфері права, а також в органах державної влади, та місцевого самоврядування, у сфері господарської діяльності.

При розробці освітньо-наукової програми «Право» були враховані відповідні положення Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р., а також «Національної рамки кваліфікацій», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р.

Освітньо-наукова програма «Право» чітко структурована (за семестрами / роками навчання) у контексті загального часу навчання. Освітні

компоненти змістовно взаємопов'язані та підпорядковані логіці навчання й викладання — освітні компоненти, заплановані у певному році, є передумовами для подальшого вивчення інших освітніх компонентів, що у сукупності створює необхідне та належне підґрунтя для успішної підготовки та захисту дисертаційної роботи, оволодіння відповідними компетентностями. Обов'язкові та вибіркові освітні компоненти освітньо-наукової програми «Право» безпосередньо спроможні у своїй сукупності призвести до досягнення визначених програмних результатів навчання. Кожен програмний результат навчання реалістично охоплюється змістом освітньо-наукової програми, що засвідчується відповідними матрицями, наведеними у цій програмі.

Наведені в освітньо-науковій програмі відомості про ресурсне забезпечення її реалізації вказують на відповідність кадрового складу, матеріально-технічного, інформаційного та навчально-методичного забезпечення «Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р.

Це дозволяє стверджувати, що дана освітньо-наукова програма виграла б, якби розробникам вдалося розширити компетентність 11 й забезпечити кореляцію із вивченням та виконанням міждисциплінарних досліджень.

Враховуючи наведене вище, рецензована освітньо-наукова програма «Право» заслуговує загальної позитивної оцінки та рекомендується для впровадження у Запорізькому національному університеті.

**завідувач науковим сектором конституційного
та адміністративного права**

**Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор,
член Наукової ради**

Національного фонду досліджень України

підпис

31.03.2021

Д.В. Лученко

РЕЦЕНЗІЯ-ВІДГУК

на освітньо-наукову програму підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 081 Право

Підготовка здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня за спеціальністю 081 Право в умовах демократизації суспільства передбачає вирішення комплексу важливих проблемних питань, в т.ч. й стосовно удосконалення полікомпетентнісного підходу підготовки фахівців (компетентностей, достатніх для проведення індивідуальних та колективних наукових досліджень, організації та здійснення педагогічної діяльності, впровадження результатів наукових досліджень у фахову практичну діяльність, інтеграції юридичної освіти, нормотворчості, правозастосування тощо).

Представлена на рецензію освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 «Право» Запорізького національного університету розроблена із урахуванням стандартів вищої освіти та внутрішніх нормативних документів ЗВО. Відповідно до чинних вимог, інформація щодо освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти розміщена на офіційному веб-сайті Запорізького національного університету.

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти передбачає надання знань та компетентностей для розв'язання комплексних проблем у галузі професійної, науково-дослідної діяльності, оволодіння методологією наукової діяльності, методикою педагогічної фахової діяльності, публікації та публічного захисту їх результатів. Рецензована освітньо-наукова програма сформована із урахуванням пріоритетних напрямків та потреб вітчизняної правової науки, юридичної, зокрема вищої, освіти (оновлення методики, стандартизації, кадрового забезпечення фахової освіти тощо) й спрямована на створення належних умов, ресурсного, кадрового забезпечення виконання вищезазначених завдань та досягнення програмних результатів. Вона цілком може бути оцінена як така, що передбачає формування передумов для придатності випускників до працевлаштування, подальшого їх навчання, викладання та оцінювання, а також інтеграції до вітчизняного та міжнародного наукового співтовариства. Освітньо-наукова програма цілком може розглядатися як така, що передбачає формування дослідника, його навчання через дослідження, його адаптацію до вимог фахової наукової та

викладацької діяльності. Цілком достатнім варто вважати «ресурсне» забезпечення реалізації зазначеної освітньо-наукової програми, яке сформоване за рахунок власних резервів, а також із використанням ресурсів партнерів, в т.ч. й структурних підрозділів Національної академії правових наук України, а також Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, із якими укладено договори про співпрацю й вже сформовано позитивну практику плідної співпраці.

Разом із загальною позитивною оцінкою запропонованої до рецензування освітньо-наукової програми для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 081 Право у Запорізькому національному університеті, варто рекомендувати, враховуючи потреби сьогодення, більше уваги у процесі підготовки здобувачів приділяти праксеологічним аспектам державотворення, що лише сприятиме підвищенню якості результату та посилить унікальність програми.

Узагальнюючи зазначене, слід зазначити, що аналіз змісту освітньо-наукової програми свідчить про її логічну структурованість, унікальність, орієнтацію на врахування потреб галузі та регіональних стейкхолдерів, релевантність її змістовних компонентів програмним завданням та загальним результатам, валідність останніх для реагування на запити та потреби стейкхолдерів, в т.ч. й різноманітних регіональних (залучення яких відбувається системно й із урахуванням реальних потреб регіону), із використанням достатніх кадрових, наукових матеріально-технічних, інформаційних, організаційних та інших потужностей Запорізького національного університету, а також його постійних вітчизняних та іноземних партнерів.

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України,
суддя Верховного Суду

С.Г. Стеценко

REVIEW

of the educational and scientific programme for the training of doctoral candidates of the third (educational and scientific) level of higher education – doctors of philosophy (PhD) in the subject area 08 of speciality 081 Law of Zaporizhzhia National University

In the context of modern sweeping state-building and law-making processes, the need for the training of specialists who would guarantee the effectiveness of such processes emerges full blown. The above demands constant maintenance of the quality of the educational activities, modernization of its control system, improvement of the institutional structure, staffing, legal and resource support of the educational and scientific processes from the higher education institutions. HEI priority is the refinement of specialists training for ensuring the protection of rights, freedoms and legitimate interests of natural and legal entities, public interests as well as the provision of pedagogical knowledge and competences in the legal area, competences in conducting professional scientific research.

The educational and scientific programme for the training of doctoral candidates of the third (educational and scientific) level of higher education in the subject area 08 of speciality 081 Law under review was prepared by the staff of Zaporizhzhia National University after discussing with scientists, potential employers, who confirmed the need for the training of experts in this speciality, doctoral candidates, who confirmed the efficacy, thoroughness of programme training and put forward their recommendations for the improvement of its content. One of the advantages and features of the educational and scientific programme is taking into account of requirements of the potential employers (scientific establishments, judicial authorities, local self-government bodies, higher education institutions etc.) during its formulation and determination of programme outcomes bearing in mind the key aspects of their professional training and future professional activities.

The purpose of the educational and scientific programme is to train competitive law experts having progressive innovative thinking and competences for the original scientific research the findings of which contain the scientific novelty, theoretical value and practical significance for the modern period of reforming the state, its integration into the European and world community.

The purpose achievement is guaranteed through maintaining sufficient resource support to encourage doctoral candidates to independent intense research activity, integration to the domestic and world scientific professional community, an active publication position.

The educational and scientific programme includes all required structural and substantial elements, meets the principal quality criteria of higher education as well as involves the branch qualification requirements for the social and work activity of future specialists, requirements for the qualities they should acquire in the context of the educational and scientific level of higher education.

The educational and scientific programme under review fixes regulatory syllabus in the higher education institution, list (including for the formation of the individual educational trajectory) and duration of training. The structure of the educational and scientific programme is logical, system-based, and the scope of educational components corresponds to the actual academic load of doctoral candidates which, in aggregate, form a stable basis for the realization of the formulated goals and achievement of programme outcomes.

The educational and scientific programme under review provides for innovative forms and methods of training, teaching and control, along with the traditional ones, which together secure the systems approach to accomplishment of the formulated goals and programme outcomes, principles of academic freedom and candidate-centric approach. Graduates of this educational and scientific programme will be quite competitive for employment in the higher education institutions, scientific, including academic branch, establishments, public bodies, private sector.

In the capacity of additional recommendation for the refinement of the educational and scientific programme, it seems expedient to propose to increase quantitative and to diversify qualitative indices of the formation of the individual educational trajectory of doctoral candidates, incl. by providing access to the interdisciplinary elements, elements of other professional direction.

The structure and content of the educational and scientific programme make it possible to guarantee the acquisition of all competences by doctoral candidates which are necessary in the modern system of doctoral training. The above suggests the possibility of recommending the relevant educational and scientific programme for use in the educational process.

Head of Didactics
of Cuiavian University in Włocławek

Kujawska Szkoła Wyższa
we Włocławku
Pl. Wolności 1, 87-800 Włocławek
tel. 660-713-891
30.03.2021

KIEROWNIK
Działu Dydaktyki

mgr Joanna Szulerecka

Joanna Szulerecka

Рецензія-відгук
на освітньо-наукову програму зі спеціальності 081 Право
для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти

Ознайомившись із проектом освітньо-наукової програми, слід відзначити, що її зміст і наповнення дійсно спрямовані на підготовку висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців з права з інноваційним мисленням, що є вкрай важливим в умовах сучасних процесів реформування правової системи, системи органів державного управління, постійних змін у правозастосовчій практиці, появи нових правових інститутів і змін у правовому регулюванні суспільних відносин. Зазначені виклики вимагають організувати освітньо-науковий процес таким чином, щоб забезпечити якомога більш повне оволодіння здобувачами як загальних, так і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей, що є запорукою високого професійного рівня фахівців, здатних розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної дослідницько-інноваційної діяльності. Рецензована освітньо-наукова програма здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 081 Право, підготовлена представниками юридичного факультету Запорізького національного університету, і є тією програмою, що спрямована на підготовку таких фахівців, які здатні проводити власне дослідження, результати якого будуть мати наукову новизну, практичне значення і будуть відповідати актуальним потребам вітчизняної правової науки, та розв'язувати складні завдання правотворчості і правозастосування.

Слід зазначити, що варіант ОНП, який запропоновано, викладений послідовно, логічно і структуровано, та дозволяє виокремити, зокрема, орієнтацію і фокус програми, а також містить вичерпне формулювання мети програми, що дозволяє скласти чітке уявлення про завдання цієї програми. У програмі зроблено акцент як на врахуванні регіональної специфіки та інтересів регіональних стейкхолдерів, так і на орієнтації на загальноєвропейські та демократичні цінності. Варто також відзначити ступінь систематизації, чіткий і логічний виклад переліку програмних компетентностей, а також подальше розкриття цих компетентностей у змісті компонент освітньо-наукової програми та їхній послідовності.

Зміст програми дозволяє дійти висновку про те, що її реалізація гарантуватиме використання здобувачами права на академічну мобільність, що забезпечується на підставі договорів про співпрацю зі значною кількістю вищих навчальних закладів, як в Україні, так і за її межами. Розкрито також у програмі і реалізацію права здобувачів вищої освіти на вибір індивідуальної освітньої траєкторії, що забезпечується великою кількістю вибіркових дисциплін. Окремо слід відзначити різногалузеве спрямування таких

дисциплін, що дозволяє здобувачу обрати саме ту дисципліну, яка якомога більш тісно буде пов'язана з обраним напрямком наукового дослідження.

Крім того, цілком логічним є розподіл в часі послідовності викладу компонент освітньо-наукової програми. А саме – перш за все у здобувачів формуються загальні компетентності, які є результатом вивчення курсів з критичного мислення, основ дослідницько-інноваційної діяльності, іноземної мови тощо. Як наслідок, на самому початку підготовки фахівців формуються належні умови для виконання ними власних досліджень, які відповідатимуть сучасним вимогам до змісту дослідницько-інноваційної діяльності. Важливим є те, що можливість обирати дисципліни надається вже на третьому семестрі, що, знову ж таки, сприяє ранньому визначенню пріоритетів майбутнього дослідження та набуттю тих знань, вмінь і навичок, які будуть найбільш релевантними для обраної сфери дослідження. У програмі наочно демонструються системні взаємозв'язки між освітньою і науково-дослідною складовими, які не є відірваними одна від одної, а є двома складовими одного процесу, що взаємно доповнюють одне одного. Не менш важливим є також і те, що цикл професійної підготовки передбачає проходження двох видів практики, що сприятиме ефективному закріпленню здобутих знань, вмінь і навичок, а також формуванню у здобувачів компетентностей, необхідних для викладацької діяльності.

У проекті програми знаходить своє відображення значний обсяг ресурсного забезпечення реалізації ОНП – кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та методичного. Зокрема, наявність доступу до міжнародних наукометричних баз, а також залучення ресурсів зарубіжних закладів вищої освіти сприятиме інтеграції здобувачів до міжнародної наукової спільноти, обміну кращим досвідом дослідницько-інноваційної діяльності, з тим, щоб результати дослідження, виконуваного здобувачами, не були відірваними від основних тенденцій світової науки та враховували позитивний міжнародний і зарубіжний досвід. Значна кількість та різноманіття фондів і ресурсів, якими мають змогу користуватися здобувачі під час освітнього процесу, сприятиме належному формуванню їхньої обізнаності з сучасними досягненнями правової науки, дозволить на високому рівні виконувати власне дослідження.

В той же час, варто більш детально уточнити положення регіонального аспекту освітньо-наукової програми, що може знайти свій прояв, зокрема, в оновленні переліку дисциплін за вибором, з тим, щоб такі дисципліни якомога більш повно відповідали напрямкам досліджень, що є актуальними з огляду на регіональну специфіку.

Підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити, що запропонована для рецензування ОНП для третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 081 Право відповідає актуальним потребам стейкхолдерів освітнього процесу, є чітко викладеною, зрозумілою, послідовною, логічною і добре

структурованою, має вичерпно і повно викладені цілі та відповідає їм, що, в свою чергу, дозволяє рекомендувати її для впровадження для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право у Запорізькому національному університеті.

19 квітня 2021 року

Випускник Запорізького національного університету
(третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 081 Право) 2019 року,
адвокат (свідоцтво № 002116 від 09.04.2019)

І.П. Шумейко

Рецензія-відгук
на освітньо-наукову програму зі спеціальності 081 Право
для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти

В умовах оновленого підходу до підготовки фахівців для правничої сфери, кадрів для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, оптимізації мережі закладів вищої освіти, безпосередньо залучених до такої діяльності, із переглядом пріоритетів кадрового, матеріально-технічного, інформаційного та іншого їх забезпечення, впровадження компетентного підходу до підготовки здобувачів, питома вага уваги має приділятися програмам, зорієнтованим на якість підготовки кадрів, спроможних не тільки вирішувати професійні завдання, безпосередньо пов'язані із правотворчістю та правозастосуванням, а й працювати у стресових ситуаціях, адаптуватися до командних форм роботи, демонструвати високий рівень мовних компетентностей, здатність до критичного мислення, проектування управлінських рішень. Важливим є формування такого освітньо-наукового середовища, яке б створювало реальні можливості для формування високопрофесійних кадрів, фахівців, здатних навчатися через дослідження, здійснювати фахові наукові дослідження, в т.ч. зорієнтовані на потреби регіону. Саме на вирішення таких завдань й зорієнтована рецензована освітньо-наукова програма (далі – ОНП) здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 081Право, підготовлена представниками юридичного факультету Запорізького національного університету.

Аналіз тексту дозволяє стверджувати, що запропонований варіант ОНП дозволяє виділити її мету, галузеву та регіональну специфіку, в т.ч. й безпосередню орієнтацію на підготовку дослідників для потреб регіональних стейкхолдерів. В умовах відсутності стандартів для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти цілком виправданим є запропонований фокус ОНП, логічно-структурна її побудова, яка дозволяє органічно поєднувати освітню та наукову складові. Цілком виправданим як у розподілі у часі, так і змістовно виглядає підхід проектної групи до формування освітньої складової, із поєднанням трьох освітніх елементів загального спрямування, а також фахового спрямування із широкими можливостями для вільного вибору освітніх компонентів ОНП, що дозволяє реалізовувати право здобувачів на індивідуальну освітню траєкторію. Логічним є обраний підхід до впровадження освітніх компонентів, зорієнтованих на формування засад академічного письма та академічної доброчесності здобувачів, критичного мислення, проектно-дослідницької діяльності. Цікавим є ресурсно-забезпечені можливості для залучення здобувачів до проектних програм закладів вищої освіти (далі – ЗВО), що сприяє їх інтеграції до наукової спільноти, прояву ініціативи, апробації результатів власних досліджень. Заслуговує на схвалення достатня увага у ОНП формуванню компетентностей викладацької діяльності, як за рахунок вивчення навчальної дисципліни, так і виокремлення педагогічної (асистентської) практики.

Позитивною слід розглядати й практику різногалузевого (різноінституціонального) підходу розробників ОНП до формування вибірових освітніх компонентів, що дозволяє здобувачам обрати навчальні дисципліни, які максимально наближені змістовно до тематики їх наукових досліджень.

Цілком достатнім виглядає ресурсне забезпечення ОНП, як кадрове, із сформованими науковими осередками, тісними зв'язками із Національною академією правових наук України, судовими, правоохоронними органами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування, так і інформаційне, матеріально-технічне, сформоване за рахунок ресурсів ЗВО та його партнерів.

Разом із тим бажаним було б активніше використовувати ресурси партнерів ЗВО для реалізації освітньої складової ОНП, в т.ч. й форми дуальної освіти, що дозволило б ефективніше використовувати кадрові ресурси партнерів ЗВО, залучати здобувачів до реальних форм співпраці, інтегрувати результати їх наукових досліджень у правозастосовчу діяльність.

В цілому запропонована для регулювання ОНП для третього (освітньо-наукового) рівня зі спеціальності 081 Право відповідає вимогам, передбаченим для такого виду програм, є логічною, структурованою, ресурснозабезпеченою, дає можливість досягти передбачених програмних результатів навчання, що дозволяє рекомендувати її для впровадження для підготовки здобувачів відповідного рівня вищої освіти за означеною спеціальністю у Запорізькому національному університеті, спроможність якого забезпечить реалізацію цієї програми.

Директор
Запорізького регіонального
центру підвищення кваліфікації

21.04.2021

Любов ЯНОВСЬКА

**Рецензія-відгук на освітньо-наукову програму підготовки
здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
- докторів філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право**

Новітні вектори формування кадрового складу всіх без винятку державних інституцій з об'єктивною необхідністю передбачають концентрацію підвищеного акценту уваги на наявності у осіб компетентностей, безпосередньо пов'язаних із використанням у професійній діяльності наукових фахових джерел, доктринального фахового тлумачення, здійснення авторських фахових наукових досліджень у рамках індивідуальної освітньої та наукової діяльності, участі у колективній науково-дослідній фаховій діяльності, науково-практичній роботі, а також публікаційної, в т.ч. й міжнародної активності. Досягти відповідного результату можливо лише за умови системного компетентнісно-орієнтованого фахового програмного навчання. Рецензована освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, яка представлена колективом Запорізького національного університету, із висвітленням її унікальності, ресурсного забезпечення, в тому числі й із використанням ресурсу багато чисельних партнерів, серед яких структурні підрозділи НАПрН України, заклади вищої освіти України, професійні правничі громадські організації, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, правоохоронні та правозахисні органи, спрямована на формування у здобувачів відповідного освітньо-наукового рівня інтегральних, загальних та фахових компетентностей, достатніх для проведення самостійних авторських наукових досліджень, участі у колективній науково-дослідній фаховій роботі, здійснення педагогічної діяльності (важливо в аспекті підвищення компетентностей представників для представників різних державних інституцій), практичного опанування та застосування принципів і методів організації наукової фахової роботи, а також забезпечити умови для внутрішньої та міжнародної академічної мобільності та формування індивідуальної навчальної траєкторії, для публікаційної активності особи, в т.ч. й у фахових міжнародних виданнях, якісної проміжної та підсумкової атестації результатів

навчання та досліджень, фахової їх експертизи й створення умов для процедури їх публічного захисту.

Освітньо-наукова програма підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти - докторів філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право підготовлена, в т.ч. й із урахуванням новітніх нормативних вимог щодо формування кадрового потенціалу для публічної служби, напрямків пріоритетних досліджень, пов'язаних із проблематикою її організаційно-правового, функціонального, компетенційного забезпечення. Зокрема, Освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 Право за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти розроблена відповідно із урахуванням рекомендацій Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, локальних актів ЗВО та із акцентом на позитивний досвід виконання відповідного різновиду діяльності як у вітчизняних, так і зарубіжних закладів вищої освіти, про що зазначено у рецензованій програмі, із вказівкою на те, що саме було враховано із практики конкретної освітньо-наукової школи.

В основі освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти - докторів філософії (PhD) за спеціальністю 081 Право визначені програмні компетентності, виходячи із видів і завдань фахової діяльності здобувачів, а у подальшому і випускників освітньо-наукової програми. Вони розподілені на загальні та фахові, нормативні та вибіркові (із змістовним та постійно оновлюваним каталогом пропозицій), й у сукупності дозволяють сформувати унікальний ресурс випускника відповідної освітньо-наукової програми.

Послідовність вивчення навчальних дисциплін, їх перелік, осяг обов'язкових та вибіркових дисциплін відповідають структурно-логічній схемі підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право й сприяють забезпеченню відповідності програмних результатів навчання запитам стейкхолдерів. Перелік запропонованих освітніх компонентів є доволі змістовним, що охоплює як загальнотеоретичні фахові дисципліни, так і вузькоспеціалізовані, орієнтовані

безпосередньо на запити та потреби конкретного здобувача, тим самим сприяючи його навчанню через дослідження, формування його як фахового дослідника із практичної реальною можливістю для його реалізації як на регіональному рівні, так і у загальнодержавному та інтернаціональному державотворчому та правотворчому процесі, науковій спільноті.

У відповідності до чинних вимог, інформація щодо освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти зі спеціальності 081 Право була розміщена на офіційному веб-сайті Запорізького національного університету, що забезпечує її доступність для ознайомлення та подання пропозицій щодо зовнішнього та внутрішнього обговорення та рецензування з метою вдосконалення її змісту та процедури реалізації. У цьому контексті варто зазначити, що доцільним вбачається деталізований опис в освітньо-науковій програмі, зокрема у її науковій складовій, основних напрямків наукових досліджень для науковців та здобувачів відповідної програми, кадрове, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення яких дозволяє досягти програмних результатів навчання, апробувати результати наукових досліджень та презентувати їх під час публічного захисту.

Втім, незважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що освітньо-наукова програма зі спеціальності 081 Право за третім (освітньо-науковим) рівнем вищої освіти відповідає нормативним вимогам, сучасним суспільним запитам і може бути рекомендована до впровадження в освітній процес підготовки фахівців у галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право» денної та заочної форм навчання Запорізького національного університету.

Олександр Сидельніков
к.ю.н., національний менеджер
проектів з верховенства права і
прав людини Координатора
проектів ОБСЄ в Україні
30.04.2021

